

כבש המזבח (זבחים סב)

גליון 473

בדרף סב. ת"ר קרן וכבש ויסוד וריבוע מעכבין וכו' מנה"מ אמר רב הונא אמר קרא המזבח, כל מקום שנאמר המזבח מעכב.

ופירש"י (בד"ה שכל מקום וכו') דהמזבח משמע כשהוא כן הוא דמיקרי מזבח ואי לא לא. ובקרן כתיב קרנות המזבח, וביסוד כתיב אל יסוד המזבח, ובכבש כתיב אל פני המזבח, והוא הכבש, שהוא פניו של מזבח שעולים לו דרך שם וכו'.

מבואר ברש"י דהמקור לדין שצריך כבש למזבח הוא מהפסוק אל פני המזבח. ומזה שכתוב המזבח לומדים שהכבש מעכב.

מאידך, בסוף פרשת תרומה (שמות כז, ה) כתב רש"י (בד"ה כרכב המזבח) וכבש שהיו עולין בו אע"פ שלא פירשו בענין זה כבר שמענו בפרשת מזבח אדמה תעשה לי (סוף פר' יתרו) ולא תעלה במעלות, לא תעשה לו מעלות בכבש שלו אלא כבש חלק, למדנו שיש לו כבש, כך שנינו במכילתא.

כאן משמע מרש"י שמהפסוק ולא תעלה במעלות נלמד שצריכים כבש ולא כמו שכתב בסוגיא שהיא נלמד מהפסוק אל פני המזבח.

ובאמת, במכילתא מפורש ולא תעלה במעלות על מזבחי, מכאן אמרו עשה כבש למזבח. מבואר להדיא כדברי רש"י בפר' תרומה שמכאן נלמד לעשות כבש.

וביאר הנצי"ב (בברכת הנצי"ב על המכילתא) ואע"ג דכתב רש"י בזבחים מדכתיב אל פני המזבח והוא הכבש וכו' מ"מ לא זהו עיקר הראיה, תדע דבמנורה כתיב אל מול פני המנורה ומכ"מ כתוב בהעלותך ודרשין בספרי שם עשה לה מעלות, ומאל מול פני עשה לה פנים עי' מש"כ שם, הרי דתרי מילי נינהו דודאי י"ל שעשה פנים להקריב עליו בלא כבש רק שיעמדו על הארץ אבל עיקר הלימוד הוא מדכתיב לא תעלה במעלות, לא תעשה לי מעלות בכבש שלו אלא כבש חלק, למדנו שהיה לו כבש, וכן מבואר בפרש"י תרומה בפר' מזבח בשם המכילתא, והיינו ברייתא זו. והשתא דלמדנו על הכבש מרבינן מאל פני המזבח דמיירי בכבש דמעכב וכו' אבל לא שנוכל ללמוד משם עיקר עשיית הכבש.

מבואר בנצי"ב שעיקר הלימוד לעשיית הכבש הוא מהפסוק ולא תעלה, ואחרי שכתוב לעשות כבש אז ילפינן מאל פני המזבח שאותו כבש שהוא פני המזבח מעכב.

אמנם בפירוש הר אפרים למכילתא ביאר להפך. וז"ל ונראה דבאמת על עיקר הדין דבעינן כבש למזבח ילפינן לה מדכתיב פני המזבח, דמשמע שיהא פני המזבח, מיהו איך צריך להיות צורת האי בנין שהוא פני למזבח לא שמעינן מהתם. ודריש הכא מדכתיב ולא תעלה במעלות עשה כבש למזבח כלומר דאותו פני המזבח דבעינן ומעכב במזבח צריך להיות בצורת כבש דהיינו בשיפוע כמו תל חלק שהיה מתמעט והולך מראש המזבח עד הארץ. נמצא דהאי דרשה הוא מיוסד על הדרשה דפני המזבח, הא לא"ה לא הוי דרשינן מכאן על עיקר דין כבש, עכ"ל.

והוסיף דכן נראה מרש"י בסוף פר' יתרו שכתב ולא תעלה במעלות, כשאתה בונה כבש למזבח לא תעשהו מעלות מעלות אלא חלק יהא ומשופע. והיינו דקאי הפסוק על צורת בנין הכבש אבל פסוק זה אינו המקור לעשיית כבש אלא זה ילפינן מאל פני המזבח שיהא בנין אל פני המזבח שממנו יעלו על המזבח.

ובחי' מרן רי"ז הלוי (פ"א בית הבחירה) הביא את דברי רש"י בפר' תרומה, וכתב דמבואר מדברי רש"י דכל עיקר הך מילתא דעושין כבש הוא נלמד מקרא זה דולא תעלה במעלות וגו'. ולכאורה דברי רש"י צריכין פירוש וביאור דהרי הך קרא דולא תעלה במעלות על מזבחי יסודו הוא לאו ואזהרה על עצם מעשה העלי' במעלות וכמבואר ברמב"ם שהעולה במעלות על המזבח לוקה, ומאי שייטי' דהך דינא להא דעושין כבש

למזבח שהוא דין האמור בגופו של המזבח שיהי' לו כבש כיון דהקרא לא מיירי הכא כלל מדיני בנין המזבח רק לאו בעלמא על עצם מעשה העלי' עליו במעלות. (הפסוק עוסק בלאו על הגברא ולא על גוף המזבח). ואמנם כתוב במכילתא מכאן אמרו עשה כבש למזבח אבל בלא דברי רש"י היה אפשר לפרש דלא בא ללמדנו לעיקר הך מילתא דכבש, שהוא נלמד מקרא אחרינא, אל פני המזבח, וכמו שכתב רש"י בזבחים, ודברי המכילתא רק באו לומר דמקרא דולא תעלה למדנו דפני המזבח זה יהא דוקא ע"י כבש משופע ולא ע"י מדרגות (וכמו שפירש בהר אפרים הנ"ל). אבל ברש"י מבואר שפירש את המכילתא שמפסוק זה ילפינן לכל הך מילתא דכבש, וזה צ"ע.

ויישב הגרי"ז דאמנם עיקר הלאו דולא תעלה אינו שייך לכבש דוקא מ"מ שפיר מוכח מהאי קרא דעושין כבש למזבח משום דהלאו נאמר רק על המזבח (על מזבחי) דרק במקום שתורת מזבח עליו על זה המקום אסור לעלות עליו במעלות. ואם יעמיד מעלות מצד אחר הרי שם אינו מזבח ולא יעבור אף דעולה משם למזבח כי מקום העליה לאו מזבח הוא. ולפי"ז מוכח שהכבש עצמו הוא חלק מהמזבח, דתורת מזבח עליו, ולכן העולה עליו במדרגות עובר בלאו. מדקאסר רחמנא לעלות עליו במעלות ש"מ דנאמר במזבח דין של כבש והוא עצמו שם מזבח עליו ושפיר נקרא על מזבחי. ולכן פירש"י דהוא ילפותא על עיקר הדין של כבש. ולפי דברי הגרי"ז נצטרך ליישב את דברי רש"י בזבחים על פי דרך הנצי"ב שאחרי שיש פסוק דבעינן כבש אז בהכרח אותו פני המזבח היינו הכבש, וממילא הוא לעיכובא.

והנה יש לדון למה לא מוזכר הכבש בפר' תרומה בענין עשיית המזבח, וכמו שכתב רש"י בפר' תרומה, וכבש שהיו עולין בו אע"פ שלא פירשו בענין זה וכו'. למה באמת לא הוזכר הכבש בענין זה, ויש בו רק רמזים בסוף פר' יתרו ובפסוק על פני המזבח (פר' צו).

ובפנים יפות (ויקרא א, ז על הפסוק ונתנו בני אהרן אש על המזבח) כתב שבמשכן במדבר לא היה כבש, שהרי לא נזכר במעשה המשכן, וגם לא היה שייך לעשות כבש של ל"ב אמה שהרי לא היה מן המזבח לקלעים שבדרום אלא פחות מכ"ה אמה. אבל ברש"י בפר' תרומה משמע שהיה כבש רק שלא פירשו בענין זה. וכן משמע מתוס' (מנחות סוף נז:) שהיה כבש למזבח של אהל מועד (עי' שם).

ובפירושו הגר"ח קניבסקי לברייתא דמלאכת המשכן כתב דיתכן שהכבש היה באלכסון, וכך היה לו מקום. ובטעמא דקרא כתב (בסוף פר' תרומה) יל"ע למה לא מנה הכתוב הכבש בכלי המשכן. ורש"י פירש דנלמד מדכתיב לא תעלה במעלות וגו'. ואפשר דכבש לא היה מצוה לעשותו אלא כל פעם שהעמידו המזבח עשו לו כבש, ואח"כ סתרוהו. ואפשר דאין כלל דינים לכבש ממה לעשותו, ואפשר לעשותו גם מחול, והעיקר שיעלו דרך כבש ולא דרך מעלות. ואע"ג דהכבש מעכב ומקדש, וגם יש בו דין לא תניף עליו ברזל, היינו משום דנטפל למזבח, ומ"מ י"ל שאין חיוב מה"ת איך לעשותו. ובמקדש עשאוהו מאבנים וכו'.

והנה בדין הכבש יש נידון מתי דין הכבש כהמזבח ומתי לא, לגבי אם בעינן אבנים שלמות ולגבי אם עלו לא ירדו ולגבי אם זריקה שלא במקומה מועילה גם בכבש ועוד.

ובמזבח שנפגם דמבואר בגמ' (דף נט.) שכל הקדשים שנשחטו שם פסולים, כתב בזבח תודה דה"ה אם נפגם הכבש. ובדף סא: מבואר דאע"פ שנסע אהל מועד הוא. וכתבו שם בתוס' (בד"ה אע"פ וכו') אפילו בשעה שנסעו בכתף מזבח הוא. ולכאורה אם לא היה כבש יחד עם המזבח במסעו הרי אם נפגם הכבש פסולים הקרבנות, וא"כ איך יכול המזבח להיחשב ככשר כשהוא על הכתף כשאינן אתו כבש. ואם לא היה כבש בכלל במשכן כהפנים יפות ניחא אבל שיטת התוס' היא שהיה כבש (כנ"ל). ולפי הגר"ח"ק שבנו כבש רק לאחר חניית המזבח גם ניחא די"ל דבמסעו הא אינו צריך כבש ולכן המזבח הוא מזבח שלם כשהוא בתנועה גם בלי כבש. ולפי"ז יוצא שדין הכבש להיות פני המזבח הוא רק במצב של חנייה אבל במצב של תנועה שאז אין עלייה למזבח אז לא בעינן לכבש. והיינו דהכבש אינו מהחפצא של המזבח אלא הוא נצרך לגוף המזבח כדי שיהיה אפשר לעלות עליו, וכלשונו של רש"י בסוגיין (כנ"ל) שהוא פניו של מזבח שעולים לו דרך שם. ולכן כשהמזבח נמצא במקומו צריך כבש והוא פני המזבח והוא לעיכובא אבל בתנועה המזבח הוא מזבח בלי כבש.